

การประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 2 : ระเบิดจากข้างใน
Application of Work Principles 2 of King Rama IX :
Inside-out blasting

ชัยโรจน์ นพเฉลิมโรจน์

Chairoj Nopchalerroj

บริษัทไฟเบอร์วัน จำกัด (มหาชน)

Fiberone Public Company Limited

Email: win@chairoj.net

Received: February 16, 2024; Revised: February 28, 2024; Accepted: February 28, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มุ่งศึกษาและนำเสนอการประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 2 คือ ระเบิดจากข้างใน โดยเริ่มจากการศึกษาคำอธิบายจากสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) จากนั้นศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงเสนอเทคนิคการประยุกต์ใช้ในลักษณะแนวทางขับเคลื่อนหลักการทรงงาน “ระเบิดจากข้างใน” ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ใช้แรงบันดาลใจเป็นตัวนำ 2) ใช้การศึกษาอย่างเป็นระบบเป็นตัวตาม 3) มีคุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมาย การระเบิดจากข้างในมาจากความตระหนักในตน เป็นความใส่ใจในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความจริงใจ แน่วแน่ ที่จะทำความเข้าใจ ยอมรับ และก้าวข้ามปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ อย่างไม่ย่อท้อ พร้อมเชื่อมต่อด้วยความรักความเข้าใจทั้งในระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับประเทศ ตลอดถึงระดับนานาชาติ เกิดความรู้รักสามัคคี เป็นพลังความเข้มแข็งที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน ด้วยการแบ่งปันให้กันและกัน

คำสำคัญ: หลักการทรงงาน, ระเบิดจากข้างใน, การประยุกต์ใช้

Abstract

This academic article aims to study and present the Application of Work Principles 1 of King Rama IX : Inside-out blasting, starting with an examination of the definition from the Office of the Royal Development Projects Board (ORDPB). Following this, it explores related concepts and theories before proposing application techniques in driving the principle of “Inside-out blasting”, consisting of three steps : 1) Using inspiration as a guiding force, 2) Systematically pursuing education, and 3) Aiming for a quality life. The explosion from within comes from self-awareness, a genuine concern to address issues that arise with sincerity, a willingness to understand, accept, and overcome obstacles without giving up easily. It involves connecting with love and understanding at various levels, from family, community, national, to international levels. It fosters a sense of unity and strength that helps build immunity within the community through sharing and caring for one another.

Keywords : Principles 2 of King Rama IX, Inside-out blasting, Application

บทนำ

บทความวิชาการฉบับนี้มุ่งศึกษาและนำเสนอการประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 2 คือ ระเบิดจากข้างใน ดังนั้น จึงควรมีการปูพื้นฐานแนวคิดในหลักการทรงงานข้อนี้จากข้อสรุปของทางสำนักงาน กปร. (2559) ดังนี้

“พระองค์ทรงมุ่งเน้น เรื่องการ พัฒนาคน ทรงตรัสว่าว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนา ให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญ หรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาสังคมภายใน หมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว”

หลักการทรงงานข้อนี้ มุ่งเน้นปรัชญามนุษย์ศาสตร์เป็นพื้นฐาน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในระดับบุคคล และครอบครัวให้มีความสมดุล มั่นคง จากภายในสู่ภายนอก คือ สามารถพึ่งพาตนเองได้ แก้ปัญหาได้ มีภูมิคุ้มกันเพียงพอที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และสภาพแวดล้อม จากนั้น จึงขยายความสมดุลและมั่นคงด้วยการแบ่งปันอย่างสร้างสรรค์ สร้างการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชนไปพร้อม ๆ กัน แล้วขยายไปสู่ชุมชนรอบข้าง ดังนั้นจึงต้องอาศัยความรู้รักสามัคคีเข้ามาเป็นส่วนประกอบ เพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้และพัฒนาต่อยอดสู่ความยั่งยืน

การระเบิดจากภายในเป็นเรื่องของการเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้งผ่านกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจถึง “ความรู้สึกนึกคิด” จากภายในของตนเอง เช่น เข้าใจถึงเจตนารมณ์ แรงจูงใจ

แรงบัลดาลใจ สิ่งที่ต้องการหรือความคาดหวัง ตลอดถึงแรงขับ (drive) จากภายในที่อยากจะหลุดพ้นจากสิ่งเดิม ๆ ที่สร้างปัญหาหรือก่อให้เกิดความทุกข์ในชีวิตประจำวัน (ชัยโรจน์ นพเฉลิมโรจน์, 2565)

ระเบิดจากข้างในคืออะไร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิลอดดุษฎีเดชทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนสังคมให้ประสบความสำเร็จ “ต้องระเบิดจากข้างใน” ในความหมายก็คือ ต้องมุ่งพัฒนา เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ “คนและครอบครัวในชุมชน” ที่เข้าไปพัฒนา ให้มีสภาพความพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนและหมู่บ้าน ซึ่งหลายชุมชนยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว จึงไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่ความล่มสลายได้

การระเบิดจากข้างใน มีความสัมพันธ์กับความตระหนักรู้ (Awareness) โดยเป็นสภาวะที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้หรือมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบความคิดหรือสภาวะที่แต่งตั้งขึ้น เราสามารถแบ่งการตระหนักรู้ออกเป็นหลายประเภทได้ อาทิ

- การตระหนักรู้ต่อตนเอง (Self-awareness) การรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง รวมถึงความรู้สึก ความคิด เช่นการรับรู้ถึงคุณลักษณะ ความสามารถ และความจำเป็นของตน

- การตระหนักรู้ต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental awareness) การรับรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสภาวะแวดล้อมที่ตนอยู่ เช่นการรับรู้ถึงสภาพแวดล้อมธรรมชาติ สังคม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัว

- การตระหนักรู้ต่อความรู้ (Knowledge awareness) การรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับความรู้ที่มีอยู่ รวมถึงการเข้าถึงข้อมูล และการเรียนรู้เพิ่มเติม

การตระหนักรู้ต่อความรู้สึก (Emotional awareness) การรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับความรู้สึกของตนเองและความรู้สึกของผู้อื่น รวมถึงการรับรู้ถึงสาเหตุและผลที่สร้างความรู้สึกลักษณะนั้น ๆ

การตระหนักรู้เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาตนเอง และช่วยให้เราสามารถเข้าใจและตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างมีสติสัมปชัญญะ และช่วยเสริมสร้างความเข้าใจต่อตนเองและสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวเรา

รูปแบบของหลักการทรงงาน “ระเบิดจากข้างใน”

การจะระเบิดจากภายในได้นั้น อาจต้องเริ่มจากการเข้าใจตนเองและผู้อื่นเสียก่อน หลักการเข้าใจตนเองและผู้อื่นนั้นอาจทำได้หลายวิธี เช่น 1) สังเกตพฤติกรรมอย่างใกล้ชิด 2) สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น 3) ศึกษาผลงานประวัติของบุคคล ศึกษาการทำงานร่วมกัน 4) จากแบบทดสอบทางจิตวิทยาและแนวคิดทางจิตวิทยา แล้วนำมาวิเคราะห์ตนเองและผู้อื่น นอกจากนี้การทำความเข้าใจผ่านทฤษฎีทางจิตวิทยา เช่น ทฤษฎีตัวตน ทฤษฎีหน้าต่างโงาซารี เป็นต้น ก็เป็นอีกแนวทางหรือวิธีการหนึ่งในการรู้จักและเข้าใจตนเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ทฤษฎีตัวตน (self theory)

แนวทางที่จะช่วยให้บุคคลรู้จักและเข้าใจตนเองได้นั้นอาจกระทำได้โดยศึกษาและวิเคราะห์ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง คาร์ล โรเจอร์ส (Carl Rogers) แบ่งตัวตนของบุคคลออกเป็น 3 แบบ ดังนี้ (Gendlin, 1988)

1.1 ตนที่ตนมองเห็น (self-concept) คือ ภาพของตนที่บุคคลมองตนเองว่าเป็นคนอย่างไร คืออะไร มีความรู้ ความสามารถ และลักษณะเฉพาะตนอย่างไร เช่น การมองว่าตนเองเป็นคนสวย คนเก่ง คนช่างพูด คนต่ำต้อยวาสนา คนเก็บตัว เป็นต้น โดยทั่วไปบุคคลจะรับรู้และมองเห็นตนเองหลายแง่หลายมุม ซึ่งอาจไม่ตรงกับข้อเท็จจริงหรือภาพที่คนอื่นเห็น เช่น คนที่ชอบเอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่น อาจไม่เคยนึกเลยว่าตนเองเป็นบุคคลประเภทนั้น ตนที่ตนมองเห็นนี้ คือ ความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเอง และอาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งเดียวกันกับตนตามการรับรู้ของตนเอง (perceived self)

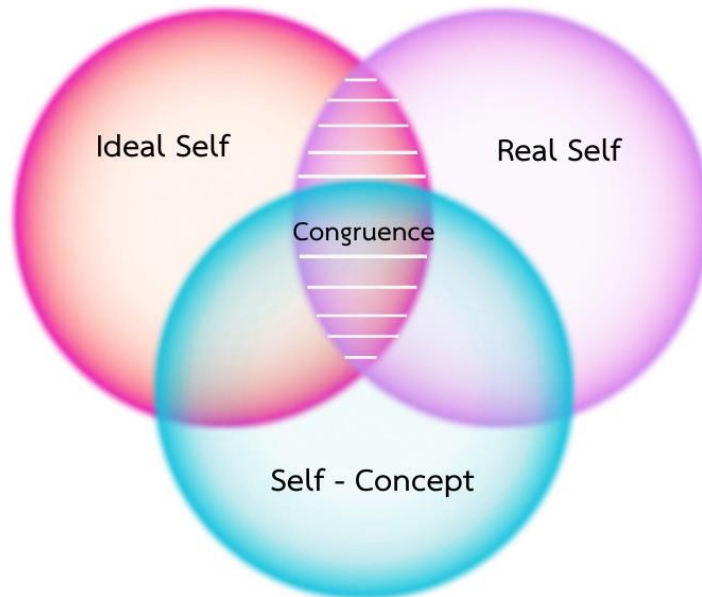
1.2 ตนตามที่เป็นจริง (real self) คือ ลักษณะตัวตนที่เป็นไปตามข้อเท็จจริง เช่น ความสามารถ ความถนัด ข้อดีข้อเสียตามที่เป็นจริงซึ่งบ่อยครั้งที่ตนมองไม่เห็นข้อเท็จจริงของตน เพราะเป็นกรณีที่ทำให้รู้สึกเสียใจ เศร้าใจ ไม่เทียบหน้าตากับบุคคลอื่น ๆ หรือรู้สึกผิด เป็นบาป เป็นต้น

1.3 ตนตามอุดมคติ (ideal self) คือ การรับรู้สิ่งที่ตนเองอยากจะมีอยากจะเป็นแต่ยังไม่มี ไม่เป็นในสภาวะปัจจุบันหรือการรับรู้สิ่งที่ตนเองปรารถนาอยากจะมีอยากจะเป็น เช่น นายจักรชัยเป็นคนเรียนหนังสือไม่เก่ง แต่นึกอยากเป็นคนเรียนเก่งสอบได้ที่ 1 หรือนางสาวแพรวา เป็นคนผิวดำ ตัวอ้วน เตี้ย แต่นึกอยากเป็นคนผิวยาว หุ่นดี และสูงเหมือนนางแบบ เป็นต้น

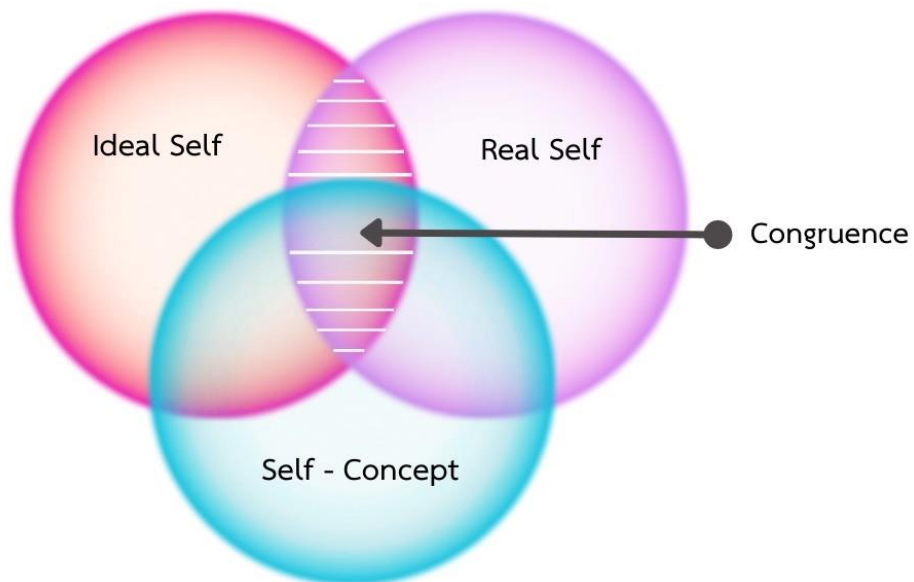
นอกจากนี้โรเจอร์ส ยังเชื่อว่า การที่บุคคลมีตนตามที่ตนมองเห็นหรือมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตน สอดคล้องและใกล้เคียงกับตนตามที่เป็นจริง จะเป็นผลดีกับการดำเนินชีวิต เพราะบุคคลจะมีความมั่นใจและบุคลิกภาพที่มั่นคง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมีสมรรถภาพสูงในการประกอบภารกิจตามหน้าที่ ไม่ค่อยมีความวิตกกังวล ยิ่งไปกว่านั้นการที่บุคคลมองเห็นตนเองตามความเป็นจริง มักมองเห็นตนตามอุดมคติที่ค่อนข้างเป็นไปได้ ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมีความมุ่งมั่น กระตือรือร้น มีความหวัง และพึงพอใจตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความพอใจในบุคคลอื่นด้วย ส่วนผู้สร้างภาพตามอุดมคติห่างไกลตนตามที่เป็นจริง เมื่อประสบความผิดหวังในตนเองและผู้อื่นอยู่เสมอ ทำให้มองตนเองและผู้อื่นในแง่ลบ มีเพื่อนน้อย คบหาสมาคมกับใคร ๆ ยาก บุคคลประเภทนี้มักมีข้อสับสนขัดแย้งในตนเองกับผู้อื่น ดังนั้น การรู้จักและมองเห็นตนเองตามที่เป็นจริง จึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตที่เป็นสุขของบุคคล

ผู้ที่มีสุขภาพจิต สามารถปรับตัวได้ มีความพึงพอใจในตนเอง คือผู้ที่มีตนทั้ง 3 ชนิด มีส่วนที่ใกล้เคียงกันหรือมีส่วนที่สัมพันธ์กันมาก ดังรายละเอียดที่แสดงสัดส่วนของบริเวณที่ตนทั้ง 3 สัมพันธ์หรือใกล้เคียงกัน (congruence) ในภาพประกอบที่ 1 มีส่วนที่ตนทั้ง 3 สัมพันธ์และใกล้เคียงกันมากส่วนในภาพประกอบที่ 2 แสดงให้เห็นว่าตนทั้ง 3 มีส่วนสัมพันธ์หรือใกล้เคียงกันน้อยกว่า ซึ่งสรุปได้ว่า ผู้ที่มีตนทั้ง 3 จะเป็นผู้มีความมั่นใจไม่มั่นคงและมีการปรับตัวไม่ดี เช่น ผู้ที่มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนที่ตรงต่อความเป็นจริงแตกต่างจากตนในอุดมคติมาก จะมีความรู้สึกเป็นทุกข์ โกรธ และผิดหวังในตนเอง ที่ไม่

สามารถทำหรือเป็นไปได้ใกล้เคียงกับอุดมคติ แต่ถ้าความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนทั้ง 3 ชนิด ใกล้เคียงกันมาก ๆ หรือแทบจะไม่ต่างกันเลย บุคคลก็จะมีพฤติกรรมสร้างสรรค์หรือพัฒนาตนเองใด ๆ เกิดขึ้น

แผนภาพที่ 1 แสดงรูปแบบตนทั้ง 3 มีส่วนสัมพันธ์หรือใกล้เคียงกันมาก

แผนภาพที่ 2 แสดงรูปแบบตนทั้ง 3 มีส่วนสัมพันธ์หรือใกล้เคียงกันน้อย

2. ทฤษฎีหน้าต่างโจฮารี (The Johri Window)

Joseph Luft (1970) ได้พัฒนาทฤษฎีนี้ขึ้นมาและเรียกทฤษฎีนี้ว่า "ทฤษฎีหน้าต่างโจฮารี" หรือบางครั้งนักวิชาการหลายท่านเรียกว่า "ทฤษฎีหน้าต่างหัวใจของโจฮารี" ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อมุ่งแสดงให้เห็นเข้าใจถึงการตระหนักรู้ตนเองของบุคคล ในสถานการณ์ที่แสดงพฤติกรรมติดต่อกับบุคคลอื่น นั่นคือก่อนที่บุคคลจะยอมรับผู้อื่นได้นั้น จำเป็นที่บุคคลจะต้องรู้จักและยอมรับตัวเองเสียก่อน ซึ่งสามารถทำได้โดยอาศัยทฤษฎีที่เรียกว่า "หน้าต่างโจฮารี" ทฤษฎีนี้ได้แบ่งพฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิดของบุคคลออกเป็น 4 ส่วน มีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริเวณเปิดเผย (Open Area) ตนเองและคนอื่นรู้ หมายถึง การแสดงออกที่บุคคลเข้าใจดีว่าตนเองกำลังทำอะไร อยู่ด้วยวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายใด และในขณะเดียวกันบุคคลอื่นก็เข้าใจถึงการกระทำและจุดมุ่งหมายที่บุคคลนั้นแสดงออกอย่างถูกต้องตรงกัน เช่น บุคคลหนึ่งเมื่อเกิดความไม่พอใจ จะแสดงออกทางพฤติกรรม โดยมีท่าทางมีนตึงสีหน้าเฉยเมยและดวงตาเปลี่ยนแววลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นลักษณะประจำตัวที่เกิดขึ้นทุกครั้งที่บุคคลนั้นเกิดความไม่พอใจ และต้องการแสดงให้คนอื่นทราบว่าเขาไม่พอใจจนเป็นที่สังเกตได้ของคนอื่น ดังนั้น เมื่อบุคคลนั้นเกิดความไม่พอใจก็จะแสดงพฤติกรรมดังกล่าวออกมา คนอื่นทราบได้ทันทีว่าบุคคลนั้นไม่พอใจ เป็นต้น

ส่วนที่ 2 บริเวณจุดบอด (blind area) คนอื่นรู้แต่ตนเองไม่รู้ หมายถึง การแสดงออกที่บุคคลไม่รู้ว่าจะได้แสดงอะไรออกไป เพราะเหตุใดจึงแสดงอย่างนั้น แต่สิ่งที่บุคคลแสดงออกไปนั้นที่ปรากฏและเข้าใจของคนอื่น โดยชัดแจ้งได้ เช่น บุคคลหนึ่ง เวลาพูดต้องยกคิ้วหรือยกไหล่ ยกตัว โดยไม่มีจุดมุ่งหมายและบุคคลนั้นก็ไม่ว่าเวลาที่ตนพูดนั้นได้ยกคิ้ว ยกไหล่หรือยกตัว ซึ่งทำไปโดยไม่รู้ตัวและไม่มีจุดมุ่งหมายใด ๆ

ส่วนที่ 3 บริเวณซ่อนเร้น (hidden area) ตนเองรู้ แต่คนอื่นไม่รู้ หมายถึง การแสดงออกที่บุคคลทราบดีว่าตนเองกำลังทำอะไร อยู่ด้วยจุดมุ่งหมายใด แต่คนอื่นไม่ทราบหรือทราบไปในทิศทางอื่น ซึ่งไม่ตรงกับความเป็นจริง บุคคลหนึ่งปิดบังนิสัยเจ้าชู้ของตนเอง ที่การวางท่าทางเป็นคนสงบเสงี่ยม เจียมตัว มีสมถะทำให้เป็นที่วางใจแก่ผู้พบเห็นว่าเป็นคนดี เป็นต้น

ส่วนที่ 4 บริเวณต่างก็ไม่รู้ (unknown area) ไม่มีใครรู้ หมายถึง การแสดงออกของบุคคลที่ตนเองไม่เคยทราบและเข้าใจมาก่อน แล้วคนอื่นก็ไม่เคยทราบและเข้าใจมาก่อนเช่นกัน แต่จะทราบก็ต่อเมื่อมีเหตุการณ์บางอย่าง ทำให้ต้องแสดงออกซึ่งพฤติกรรมและอารมณ์ มันไม่เป็นที่ทราบให้ปรากฏมา เช่น บุคคลที่แสดงพฤติกรรมดูเป็นคนน่านับถือ อ่อนหวาน นุ่มนวล ตลอดเวลา แต่เมื่อตกอยู่ในสภาวะแข่งขัน สิ่งที่แสดงออกมานั้นกลับเกิดอารมณ์ริษยาชิงดีชิงเด่น ทำให้แสดงพฤติกรรมและอารมณ์เชิงมุ่งทำลายคู่แข่งออกมา อันเป็นพฤติกรรมและอารมณ์ซึ่งบุคคลนั้นเองและคนอื่นคาดไม่ถึง และเมื่อพฤติกรรมที่ไม่มีใครคาดคิดมาก่อนปรากฏออกมา ก็ทำให้ทั้งตัวบุคคลเองและคนอื่นได้รู้จักและเข้าใจตัวตนของบุคคลนั้นในอีกแง่มุมหนึ่งได้

แนวทางขับเคลื่อนหลักการทรงงาน “ระเบิดจากข้างใน”

ขั้นตอนของหลักการดำเนินงานในข้อนี้ ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ตามลำดับดังนี้

1) ใช้แรงบัลดาลใจเป็นตัวนำ

แรงบัลดาลใจอาจมาจากปัญหาที่ต้องการแก้ไขทั้งปัญหาส่วนตัว ปัญหาส่วนรวม ซึ่งมักจะเป็นปัญหาที่ทำให้เจ็บปวดใจ (pain point) หรือมาจากสิ่งที่อยากทำ เช่น เป็นความฝัน เป็นความภาคภูมิใจ เมื่อได้ทำ แรงบัลดาลใจเป็นพลังสร้างสรรค์ที่ทำให้กล้าเผชิญปัญหา กล้าประเมินวิธีการปฏิบัติ และกล้าลงมือทำด้วยความรับผิดชอบ

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “พระองค์ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ทรงตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” นั่นคือต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาลีก่อน มิใช่การ นำความเจริญหรือบุคคลจากสังคม ภายนอกเข้าไปหาชุมชน หมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัว หรืออย่างการ ฟันฟูธรรมชาติสิ่งแวดล้อม” พระองค์ตรัสว่า “...เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อนแล้วคนเหล่านั้น ก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...” และทรงใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นั่นคือ ก่อนจะทำอะไร ต้องมีความเข้าใจเสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหาทั้งทางด้านกายภาพ ด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น และระหว่างการทำงานนั้น จะต้องทำให้ผู้ที่เราจะไปทำงานกับเขา หรือทำงานให้เขานั้น “เข้าใจ” เราด้วย เพราะถ้าเราเข้าใจเขาแต่ฝ่ายเดียว โดยที่เขาไม่เข้าใจเรา ประโยชน์คงจะไม่ เกิดขึ้นตามที่เรามุ่งหวังไว้ “เข้าถึง” ก็เช่นกัน เมื่อรู้ปัญหาแล้ว เข้าใจแล้ว ก็ต้องเข้าถึง เพื่อให้เขาไปสู่การปฏิบัติให้ ได้และเมื่อเข้าถึงแล้วจะต้องทำอย่างไรก็ตามให้เขาอยากเข้าถึงเราด้วย ดังนั้น จะเห็นว่าเป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งไปและกลับ ถ้าสามารถทำสองประการแรกได้สำเร็จ เรื่อง “การพัฒนา” จะลงเอยได้อย่างดีเพราะเมื่อต่างฝ่าย ต่างเข้าใจกัน ต่างฝ่ายอยากจะทำถึงกันแล้ว การพัฒนาจะเป็นการตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ให้และผู้รับ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

จะเห็นได้ว่า การระเบิดจากข้างใน ไม่ใช่สภาพของการบังคับให้ต้องทำ หรือเป็นสิ่งที่ียดเยียดให้ใครก็ตามต้องทำ แต่เกิดจากการสร้างความเข้าใจจนเกิดแรงจูงใจ และก่อนที่คนในพื้นที่จะพร้อมเรียนรู้ให้เข้าใจได้นั้น ก็ต้อง “เปิดใจ” ของคนในพื้นที่ให้ได้เสียก่อน สามารถ “ปลูกต้นไม้ในใจคน” ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข จนสบายใจเสียก่อน เมื่อคนเปิดใจ “ความไว้วางใจ” จึงจะเกิดขึ้น ความพร้อมที่จะเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาก็จะตามมาเป็นลำดับ

แรงบัลดาลใจ เกิดจาก “แรงจูงใจ” ส่วนแรงจูงใจเกิดจาก “ความจำเป็น” (need) และความ ต้องการ (want) ความจำเป็นเป็นสิ่งที่ต้องตอบสนองต่อธรรมชาติการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น ปัจจัย 4 ระบบสาธารณสุขโภชนาการพื้นฐาน ส่วนความต้องการ เป็นความปรารถนา อยากรู้ อยากรู้ อยากรู้ อยากรู้ เกิดขึ้น คำถามก็คือ เราต้องสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับบุคคล ครอบครัว และชุมชนอย่างไรจึงจะ สอดคล้องกับหลักการระเบิดจากข้างในของหลักการทรงงาน คำตอบก็คือ ต้องทำให้เกิดความรัก ความ

เข้าใจในเพื่อนมนุษย์ เชื่อมโยง (connect) ความรักความเข้าใจนั้นสู่สิ่งรอบตัว สู่ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม แผ่นดินที่อยู่อาศัย มีใจที่มั่นคง สมดุล เป็นธรรม พร้อมเสียสละเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม

การระเบิดจากข้างใน เป็นลักษณะของระบบเปิด (open system) ที่พร้อมต่อการเชื่อมต่อกับมนุษย์ และสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัว มีภูมิคุ้มกัน ได้แก่ สติปัญญาหรือสติสัมปชัญญะ (ฐานรอบรู้) พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกที่ไม่หยุดนิ่ง ซึ่งตรงข้ามกับระบบปิด (close system) ที่เป็นโลกทัศน์แบบไม่เชื่อมต่อ (disconnect) ไม่เปิดใจยอมรับความแตกต่าง การเปลี่ยนแปลง มีทัศนคติแบบยึดมั่นถือมั่น อัตตา (Ego) สูง และเห็นแก่ตัว

หากกล่าวในเชิงบุคคล บุคคลที่ยังไม่สามารถระเบิดจากข้างในได้ จะมีลักษณะคับแคบ ยึดมั่นในทฤษฎีของตนอย่างแรงกล้า มีความเห็นแก่ตัว พร้อมทั้งจะเอาไรต์เอาเปรียบ ไม่เปิดใจรับฟังเสียงของผู้อื่นที่เห็นต่างจากตน เลือกรักที่รักมากกว่าซึ่งหรือมือคด พร้อมผูกแก้อำนาจ ขอบจัดการควบคุมให้ได้ดังใจตนเอง เป็นลักษณะของใจที่ปิด ไม่สามารถเป็นพื้นที่หรือที่พึ่งพาให้กับใครได้เลย ทำอะไรก็ไม่คิดถึงผลกระทบต่อส่วนรวม คิดและทำเพื่อสนองความพอใจแห่งตนเท่านั้น

ส่วนบุคคลที่สามารถระเบิดจากข้างในได้ จะมีลักษณะอิมเมจจากภายใน พร้อมล้นออกมาสู่ภายนอก มีใจแบ่งปันโดยธรรมชาติ รับฟังเสียงของผู้อื่นด้วยความเคารพ ยอมรับความแตกต่าง โอบกอดได้ทั้งความพอใจและไม่พอใจ ไม่เลือกรักมากกว่าซึ่ง เป็นลักษณะของใจที่เปิดออก กว้างออก สามารถเป็นพื้นที่ที่ให้ความอบอุ่นใจและมั่นคงกับผู้ที่เข้ามาเชื่อมต่อได้ เกิดการตระหนักรู้ ใสใจ และแบ่งปัน

เพราะ “เข้าใจ” จึง “ตระหนักรู้”

เพราะ “เข้าถึง” จึง “ใสใจ”

เพราะ “พัฒนา” จึง “แบ่งปัน”

เมื่อบุคคลเข้าใจหรือตื่นรู้ (awake) ด้วยการระเบิดจากข้างใน ความ “ตระหนักรู้” (aware) จึงเกิดขึ้น เมื่อแต่ละคนเกิดความตระหนักรู้ จึงเชื่อมต่อ (connect) ด้วยความรักความเข้าใจ ความ “ใสใจ” (caring) จึงเกิดขึ้น

เมื่อกลุ่มคนใสใจกันและกันด้วยความรักความเข้าใจ การแบ่งปัน (sharing) จึงเกิดขึ้น

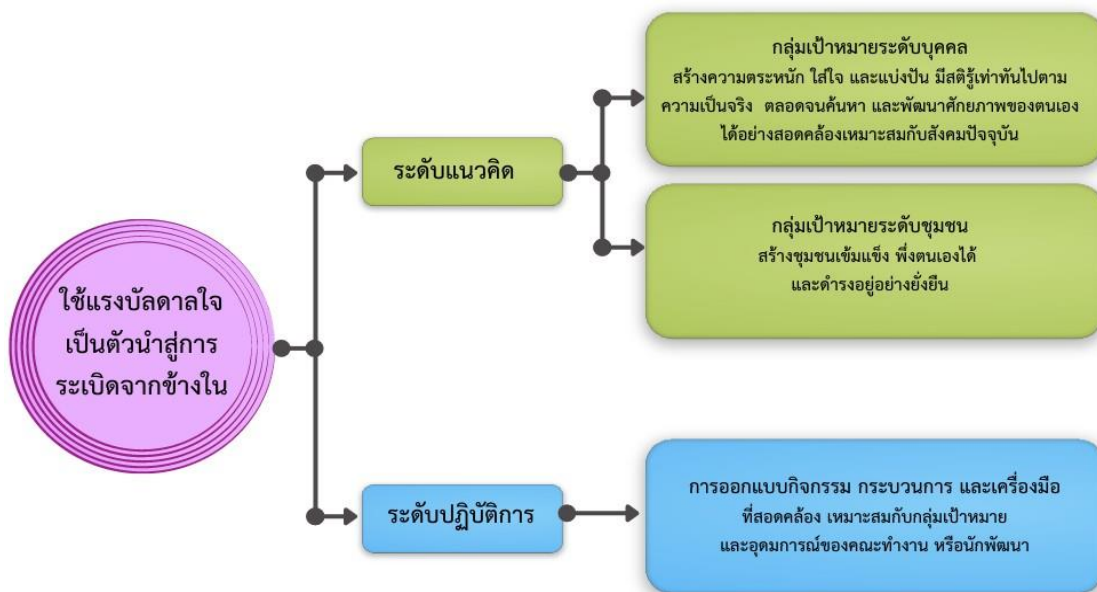
เมธา หริมเทพาธิปและคณะ (2565) ทำงานวิจัยเรื่อง “สังคมแห่งการแบ่งปันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน” ซึ่งให้เห็นว่า การตระหนักรู้ ใสใจ และแบ่งปันนี้ ก่อให้เกิด “วงจรกิจอาสาอย่างยั่งยืน” เพราะเมื่อบุคคลเกิดความ “ตระหนักรู้” ถึงคุณค่าในตนเอง ผู้อื่น และสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวด้วยทัศนคติที่ตรงกับความเป็นจริงแล้ว ก็จะทำให้เกิดความสุขความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ รู้จักเอาใจเขามาใสใจเรา เกิดการระเบิดจากข้างใน (inside - out blasting) เป็นเหตุให้เกิดการ “แบ่งปัน” ด้วยน้ำใจที่รู้จักพอและซาบซึ้งถึงคุณค่าของการแบ่งปันที่ช่วยเกื้อกูลให้สังคมมีความสุข สุขจากการแบ่งปันคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สุขอันเกิดจากการพึ่งพาตนเองได้ พออยู่พอกิน พอมีพอรวย จนมีเหลือสำรอง พร้อมทั้งจะแบ่งปันต่อไปด้วยความรู้สึกสำนึก การแบ่งปันที่เกิดจากความตระหนักรู้และใสใจ ส่งผลให้ผู้รับนั้นเกิดความตระหนักรู้ (เข้าใจ) และใสใจ (เข้าถึง) มีใจที่แบ่งปัน (พัฒนา) คุณค่าและความหมายที่เกิดจากการระเบิดจากข้างในนี้จะถูกส่งต่อไปอย่างไม่รู้จบ

แผนภาพที่ 3 หลักการสร้างวงจรจิตอาสาอย่างยั่งยืน

การใช้แรงบัลดาลใจเป็นตัวนำเพื่อให้เกิดการระเบิดจากภายใน สำหรับนักพัฒนาแล้ว เป็นเสมือนการเปิดประตูสู่การพัฒนาสุขภาวะทางปัญญา ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับแนวคิดและระดับปฏิบัติการ

ในระดับแนวคิดนั้น เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายในระดับบุคคลและระดับชุมชน ส่วนระดับปฏิบัติการนั้น เป็นเรื่องของการออกแบบกิจกรรม กระบวนการและเครื่องมือที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และอุดมการณ์ของคณะทำงาน ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภาพที่ 4 ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 4 การใช้แรงบัลดาลใจเป็นตัวนำเพื่อให้เกิดการระเบิดจากภายในสู่ของกลุ่มเป้าหมายในระดับบุคคล และชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2) ใช้การศึกษาอย่างเป็นระบบเป็นส่วนตัวตาม

พื้นฐานการศึกษาอย่างเป็นระบบที่เหมาะสมกับหลักการทรงงานข้อนี้ นอกจากจะต้องรู้ ฮ.น.ก.ฮ.ก หรือเป้าหมายคืออะไร ทำเพื่อใคร และจะต้องมีการนำแรงบันดาลใจหรือความฝันนั้นมาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในทุก ๆ ทาง และเลือกทางที่เป็นไปได้ที่สุด มีประโยชน์ที่สุด ในขั้นของการทดสอบหรือทดลองนั้น หากสามารถลดต้นทุนด้านทรัพยากร คน และเวลาได้ด้วยก็ยิ่งดี เรียกว่า “ประหยัดสูง ประโยชน์สูง” หรือที่ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ตรัสว่า “ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด”

เมื่อได้หลักการคิดแล้วจึงดำเนินการตามขั้นตอนการคิดอย่างเป็นระบบจากคำถามสำคัญ 2 คำถาม คือ “ทำไม” และ “ได้หรือไม่”

(1) การตั้งคำถามว่า “ทำไม” เป็นรากฐานของการศึกษาที่ “ใช้ปัญหาเป็นฐาน” (Problem Base)

(2) การตั้งคำถามว่า “ได้หรือไม่” เป็นรากฐานของการศึกษาที่ “ใช้โครงการเป็นฐาน” (Project Base)

การศึกษาอย่างเป็นระบบทั้งสองส่วนนี้ มีส่วนช่วยในการพัฒนาให้ความคิดสร้างสรรค์ที่ระเบิดจากข้างในมีความเป็นไปได้ในโลกของความเป็นจริง สอดคล้องกับข้อเท็จจริงอย่างเป็นเหตุเป็นผล เป็นการดึงเอาชั้นจินตนาการมาสู่โลกแห่งความเป็นจริงด้วยการทบทวน ตรวจสอบกระบวนการเดิมที่มีอยู่ เพื่อปรับปรุงแก้ไขโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน แล้วจึงพัฒนาต่อยอดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นโดยใช้โครงการเป็นฐานเป็นลำดับต่อไป

การระเบิดจากข้างในช่วยสร้างแรงจูงใจทั้งในด้านจิตวิทยา ด้านการบริหารจัดการ ด้านการสร้างนวัตกรรมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สิ่งที่จะระเบิดออกมาจากภายในนี้จะถูกนำมาคิดด้วยวิจรรย์ญาณอย่างเป็นขั้นตอนและเกิดการต่อยอดสิ่งใหม่ได้อย่างไม่รู้จบ เพราะคนคือจุดเริ่มต้นของการคิดเพื่อแก้ปัญหา โดยมีวิธีการคิดและการทำงานอย่างมีขั้นมีตอน (protocol) เป็นหลัก เพราะผู้ปฏิบัติย่อมรู้แจ้งในสิ่งที่ตนทำ จากนั้นจึงตัดแปลงหรือปรับกระบวนการ (invent) เพื่อแก้ปัญหาให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาที่ต่างกัน

การระเบิดจากข้างในเป็นรูปแบบการดำเนินการที่เริ่มต้นจากคนแต่ละคนที่มีความเฉพาะตัวทั้งในด้านการคิด ความเชื่อ นิสัยใจคอ การดำเนินชีวิต วิธีทางเลือก สิ่งที่ต้องพบเจอ ความสนใจใคร่รู้ ฯลฯ มนุษย์แต่ละคนล้วนมีส่วนที่แตกต่างกันออกไป จะให้คนเราเหมือนกันทั้งหมดย่อมเป็นไปได้ยาก ในระดับชุมชนก็เช่นกัน เราจะเอาความเจริญของชุมชนหนึ่งไปใช้กับทุกชุมชนทั้งหมด ผลลัพธ์อาจไม่ได้ดีเสมอไป

เมื่อบุคคลมีแรงบันดาลใจที่ต้องการพัฒนาหรือต้องการก้าวข้ามปัญหา ก็จะเริ่มจากสิ่งที่ตนเองถนัด ใครเคยทำแบบใดก็จะรู้แจ้งในแบบนั้น เช่น ชาวนาคนหนึ่ง ในชีวิตเคยปลูกข้าวได้สูงสุด 300 กิโลกรัม/ไร่ ปีหนึ่ง ๆ ปลูกได้เพียงรอบเดียว เมื่อเขามีแรงบันดาลใจอยากจะทำให้ผลผลิตสูงขึ้น ก็จะเริ่มตั้งคำถามว่า “ทำไม” กับ “ได้หรือไม่” เพื่อตั้งข้อสงสัยหรือสมมติฐานต่อสิ่งที่เคยทำจนเคยชิน เช่น

- ทำไมต้องปลูกข้าวได้เพียง 300 กิโลกรัม/ไร่ เราสามารถปลูกข้าวได้ 1,000 กิโลกรัม/ไร่ได้หรือไม่?

- ทำไมต้องปลูกข้าวได้เพียงปีละ 1 ครั้ง เราสามารถปลูกข้าวได้ปีละ 2-3 ครั้งได้หรือไม่?

คำถามที่ถูกตั้งขึ้นนี้ก็เพื่อให้ได้สิ่งที่ตนเองต้องการ คือ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งการแก้ปัญหาการปลูกข้าวในแต่ละพื้นที่นั้นไม่เหมือนกัน บางที่ก็น้ำท่วม บางที่ก็น้ำแล้ง ถ้าให้ตีความนำข้อมูล นำความเป็นอยู่ มาคิดเพื่อพัฒนาให้เหมาะสมต่อการแก้ปัญหาในแต่ละคน หรือแต่ละพื้นที่ ต้องให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม โดยให้ประชาชนเป็นแกนหลักในการแก้ปัญหา โดยสร้างวิธีการหรือกระบวนการดำเนินงาน (solution) ให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน

การตั้งคำถามว่า “ทำไม” ก็เพื่อให้เราตั้งคำถามเพื่อการวิเคราะห์และหาคำตอบ

ส่วนการตั้งคำถามว่า “ได้หรือไม่” ก็เพื่อให้เราทดสอบ ทดลอง พิสูจน์ว่าทำได้จริงหรือไม่ ซึ่งหากทำได้จริงก็จะเกิดปราชญ์ชาวบ้าน เกิดการสอนโดยปราชญ์ชาวบ้าน จนเกิดเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ออกมา

สิ่งที่ต้องการเน้นย้ำก็คือ กระบวนการระเบิดจากข้างในด้วยคำถามที่ทรงพลังนี้ ผู้คิดแก้ปัญหาจะต้องรู้ระบบการทำงานจนเข้าใจ (protocol) จากนั้นจึงทำการย้อนคิดเพื่อทบทวนระบบการทำงานนั้นเพื่อค้นหาข้อผิดพลาดหรือจุดบกพร่องหรือจุดที่ควรมีการแก้ไขและพัฒนา ก็จะทำให้เกิดการสร้างกระบวนการดำเนินงาน (solution) เสมือนขึ้นมา เพื่อทำการทดสอบในพื้นที่ทดลอง (sandbox) ต่อไป

กล่าวโดยสรุปก็คือ แรงบันดาลใจเกิดจากพลังสร้างสรรค์ เมื่อสร้างสรรค์จะเกิดคำถามเพื่อการพัฒนา คือ คำว่า “ทำไม” กับ “ได้หรือไม่” เป็นจุดเริ่มต้นของนวัตกรรมทางความคิด

ส่วนในกรณีที่นักพัฒนาไม่ว่าจะมาจากองค์กรรัฐ เอกชน ภาคประชาสังคมต่าง ๆ ต้องการนำเอาหลักการระเบิดจากข้างในไปพัฒนาคนในชุมชนในโครงการต่าง ๆ ที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ ควรมีการนำเอายุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ไปเป็นหลักในการคิดและตัดสินใจ โดยบูรณาการหรือประยุกต์ให้สอดคล้องกับหลักการระเบิดจากข้างใน ก็จะเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดการแก้ปัญหาและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ยกตัวอย่างเช่น แนวทางการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ของมูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ที่มีการดำเนินการพัฒนาชุมชนตามกระบวนการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 เข้าใจ การสร้างให้เกิดความเข้าใจในข้อมูลพื้นฐาน ด้วยการศึกษาข้อมูลทุกมิติของชุมชน ค้นหารากของปัญหา และรวบรวมองค์ความรู้ของโครงการพระราชดำริทั่วประเทศ โดยเริ่มจากการให้ชาวบ้านมีความเข้าใจในข้อมูลที่เป็นจริงของพื้นที่ รู้ปัญหาว่าชาวบ้านต้องการอะไร มีวิถีชีวิต สังคม ลักษณะภูมิประเทศ น้ำ ป่า สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ความเชื่อ รวมทั้งต้องเป็นผู้ลงมือทำด้วยตนเอง

ขั้นที่ 2 เข้าถึง เป็นเรื่องการสื่อสารและสร้างการมีส่วนร่วมโดยมุ่งสื่อสารสร้างความเข้าใจและความมั่นใจกับชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนามากที่สุด โดยการลงพื้นที่สัมผัสเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน ร่วมกันวิเคราะห์ สร้างความใกล้ชิด สร้างความไว้วางใจ ร่วมคิด ร่วมทำ ในทุกระดับ

ขั้นที่ 3 พัฒนา เป็นเรื่องของ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนสร้างทีมที่เลี้ยง การออกแบบหลักสูตรและแผนการพัฒนา การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติของชุมชนร่วมทั้งการให้ทีมที่เลี้ยงให้คำแนะนำในชุมชนและติดตามสนับสนุนประเมินผลการสร้างทีมอาสาสมัครมาเป็นคนทำงานในพื้นที่ มาแก้ไขปัญหาที่แท้จริง ตามความต้องการของชุมชน เช่น สุขภาพ ปากท้อง ปัจจัยพื้นฐาน

ความเป็นอยู่ แก้ปัญหาทางกายภาพ น้ำ ดิน เกษตร การสร้างอาชีพ หรือกองทุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กองทุนปศุสัตว์ กองทุนเมล็ดพันธุ์พืช เป็นต้น

แผนภาพที่ 5 หลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ของมูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ

บันไดทั้ง 3 ขั้นนี้ มุ่งไปสู่การพัฒนาให้ชุมชนมีความเป็นเจ้าของและนำไปสู่ความยั่งยืนในที่สุด โดยมีหลักเกณฑ์ คือ (1) อยู่รอด (2) พอเพียง (3) ยั่งยืน มาใช้เป็นเกณฑ์การประเมินผลสภาพปัญหาในแต่ละชุมชน จนนำมาสู่กระบวนการการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ปัญหาร่วมกับชุมชน ตลอดจนสรุปผลการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับแต่ละท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน สามารถทำให้ประชาชนในพื้นที่พึ่งพาตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมกับการแก้ปัญหาทางธรรมชาติได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการและความจำเป็นของแต่ละพื้นที่ (ลักขิกา สมจิตร และปรุทม์ บุญศรีตัน, 2563)

3) มีคุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมาย

คุณภาพชีวิต คือ การมีชีวิตที่ดีขึ้น ดีขึ้นในที่นี้หมายถึง ต้องมีคุณภาพ และเป็นคุณภาพของชีวิต ส่วนคุณภาพของวัตถุมุ่งเน้นให้เกิดการอำนวยความสะดวกแก่คุณภาพชีวิตเป็นสำคัญ คือเน้นการสร้างสรรค์ไม่ทำลาย มีความตระหนักถึงโครงการที่ดำเนินอยู่ทั้งในส่วนตนและส่วนรวม คิดตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ เพื่อแสดงถึงความตระหนักและรับผิดชอบต่อสิ่งที่ทำ เช่น หากโครงการที่ทำขึ้นก่อให้เกิดขยะ เราจะบริหารจัดการขยะที่เกิดขึ้นนั้นอย่างไร เป็นสิ่งที่ถูกผนวกกับเป้าหมายของการคิดครั้งแรกว่า คิดเพื่อใคร โดยให้ถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก คือ คิดเพื่อประชาชน การที่เราคิดเพื่อตัวเองก็ไม่ใช่เรื่องผิด แต่ต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่เรากำลังจะดำเนินการด้วย อย่างน้อยคือ อย่าเบียดเบียนผู้อื่นให้

เดือดร้อน อย่าสร้างภาระที่ไม่จำเป็นให้กับสังคมโดยปราศจากความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบไม่ใช่การออกมาขอโทษในสิ่งที่ทำแล้วจบไป แต่จะต้องรับผิดชอบต่อตั้งแต่กระบวนการคิด และต้องคิดเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งโดยส่วนตนและส่วนรวมไปด้วยกัน และเมื่อใดที่เกิดความเสียหายบกพร่องในภายหลัง ก็ยอมรับ และแก้ไขปรับปรุง พัฒนาให้ดีขึ้น นี่คือการมีคุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมาย และปลายทางของเรื่องที่ทำก็คือ ประโยชน์สุขที่ได้รับร่วมกันนั่นเอง

ยกตัวอย่างเช่น เราจะรักษาประเพณีลอยกระทงอย่างไรเพื่อลดปริมาณขยะในแม่น้ำลำคลอง แม้ว่าการลอยกระทงจะเป็นประเพณีอันดีงามในการระลึกถึงคุณของน้ำหรือพระแม่คงคา จากการกระทำที่เคยล่วงเกินไป แต่ด้วยปริมาณประชาชนที่เพิ่มมากขึ้น การลอยกระทง กลับกลายเป็นการสร้างขยะในแม่น้ำลำคลอง จนส่งผลให้น้ำเน่าเสียมากกว่า แม้ว่าจะใช้กระทงที่ประดิษฐ์จากวัสดุใบตองและต้นกล้วยสามารถย่อยสลายได้จริง แต่ส่วนประกอบอื่น เช่น ลูกแม็กซ์ เข็มหมุด ตะปู ขดลวด โฟม ฐาน ตลอดจนถุงพลาสติก ที่ร้อยพวงมาลัย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีสารโลหะหนัก มีสารพิษ เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการทำลายระบบนิเวศได้ เป็นอันตรายต่อสัตว์น้ำ เศษเหล็ก เศษตะปู พลาสติกเหล่านี้ เมื่ออยู่ในน้ำนาน ๆ เข้า เหล็กจะเริ่มเกาะเป็นสนิม พลาสติกจะค่อย ๆ ย่อยเป็นไมโครพลาสติก หรือเป็นสารเล็ก ๆ ที่เรามองไม่เห็นด้วยตาเปล่า เมื่อปลาเล็กปลาน้อยตอดกินแพลงตอนตามดิน ตามโคลน ถูกห่วงโซ่อาหารกินกันเป็นทอด ๆ และวันหนึ่งก็จะกลับมาสู่มนุษย์ที่ไปจับสัตว์น้ำมากิน สารโลหะต่าง ๆ ที่เราทิ้งลงในแม่น้ำลำคลอง และทะเล รวมถึงเศษพลาสติก ไมโครพลาสติก ก็ถูกย่อยเป็นชิ้นเล็ก ๆ จนเรามองแทบไม่เห็น ก็ไหลวนกลับมาสู่ร่างกายของมนุษย์นั่นเอง ท้ายที่สุดมนุษย์ก็จะเจ็บป่วย เสียสุขภาพร่างกายนั่นเอง

หากคนในหมู่บ้านหรือชุมชนมีความตระหนักร่วมกันในการสืบสานประเพณีลอยกระทง สิ่งที่ต้องระมัดระวังภายในร่วมกันก็คือ เราจะมี การอนุรักษ์ประเพณีนี้อย่างสร้างสรรค์และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร หากคนในชุมชนร่วมใจกัน ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ก็จะเป็นตัวอย่างหรือแบบอย่าง (model) ให้กับชุมชนอื่น ๆ ต่อไป เช่น การทำอ่างปูนกว้าง ๆ (ไม่ลึก) ในบริเวณชุมชน ใส่น้ำลงไป ใส่วางไปเล็กน้อย ประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือคนในชุมชนให้เข้ามาลอยกระทงตรงจุดนี้ร่วมกัน บริเวณรอบ ๆ อาจจะมีการจัดงานเทศกาล บริการอาหาร เครื่องดื่ม และสินค้า เพื่อดึงดูดความสนใจให้คนมาเข้าร่วม หากทำเช่นนี้ได้ การจัดการขยะก็จะง่ายขึ้น เพราะหลังจากที่ทุกคนลอยกระทงเสร็จสิ้น เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสามารถเข้ามาเก็บได้สะดวก และยิ่งดีไปกว่านั้น หากมีการคิดให้รอบคอบว่าจะมีระบบการคัดแยกขยะ เพื่อนำขยะไปรีไซเคิลหรือใช้ประโยชน์ต่อได้อย่างไรบ้าง ชุมชนนี้ก็จะกลายเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง มีการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม อันเกิดจากการระมัดระวังข้างใน

ปัจจัยที่ทำให้การขับเคลื่อนหลักการทรงงาน “ระเบิดจากข้างใน” ประสบความสำเร็จ

1. ปัจเจกชนมีความตระหนักถึงปัญหาและความจำเป็นต่อการปรับปรุงพัฒนาสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น มีความกล้าเผชิญปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น กล้าที่จะทำความเข้าใจเพื่อประเมินวิธีปฏิบัติสู่การ

พัฒนา กล้าที่จะรับผิดชอบในสิ่งที่ทำ มีความใส่ใจในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยความสร้างสรรค์ ปรับตัว ร่วมมือ และแสวงหาโดยธรรม มีความสำคัญต่อประโยชน์สุขส่วนรวม

2. การมีส่วนร่วมในชุมชนที่เกิดขึ้นจากความตระหนักร่วมกันที่จะปรับปรุงพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในชุมชนร่วมกัน มีพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น ได้สะท้อนถึงปัญหา และทางออก มีการแบ่งงาน แบ่งหน้าที่เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แบ่งความรับผิดชอบ แบ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นด้วยความชอบธรรม ยอมรับฉันทามติ (consensus) ร่วมกันด้วยความรู้ รัก สามัคคี

บทสรุป

การระเบิดจากข้างในที่เกิดจากความตระหนักในตน ย่อมมีความเข้มข้นสูงที่จะใส่ใจในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความจริงใจ แน่วแน่ ที่จะทำความเข้าใจ ยอมรับ และก้าวข้ามปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ อย่างไม่ย่อท้อ การระเบิดภายในที่เกิดจากแรงบัลดาลใจเช่นนี้ย่อมสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ผู้ปฏิบัติและคนรอบตัว เพราะมีความใส่ใจในรายละเอียด มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความพร้อมในการปรับปรุงแก้ไขพัฒนา และเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การเชื่อมต่อดด้วยความรักความเข้าใจจึงเกิดขึ้นระหว่างครอบครัว ชุมชน เกิดความรู้รักสามัคคี เป็นพลังความเข้มแข็งที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนด้วยการแบ่งปันให้กันและกัน ทั้งความรู้ ความสามารถ แรงกาย แรงใจ แรงทรัพย์ สติปัญญา รอยยิ้ม กำลังใจ ความเข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน ผู้ที่เกิดการระเบิดจากข้างในย่อมตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นย่อมเป็นของสาธารณะ เพราะคุณภาพจิตของผู้ที่ระเบิดจากข้างในจะมีความเป็นจิตอาสา หรือจิตสาธารณะ เพราะเขาตระหนักรู้ว่าทุกชีวิตย่อมต้องอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ไม่มีใครอยู่คนเดียวในโลกได้

นอกจากนี้ ประโยชน์ที่เกิดจากการระเบิดจากข้างในยังได้แก่

1) ทำให้เกิดความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น เกิดแรงบัลดาลใจที่จะคิดหาคำตอบ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยหลัก 3 กล้า คือ กล้าเผชิญปัญหา กล้าประเมินวิธีปฏิบัติ กล้าลงมือทำด้วยความรับผิดชอบ

2) ได้มีโอกาสทบทวนระบบการทำงานหรือวิถีชีวิตที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันว่ามีสิ่งใดที่ขาดตกบกพร่อง เป็นจุดอ่อน เป็นอุปสรรค เป็นสิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไขเพื่อช่วยให้ปัญหาเบาบางลงหรือหมดไป

3) เป็นพื้นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ส่งเสริมหลักการพึ่งพาตนเอง ขยายไปสู่หลักการมีส่วนร่วมในชุมชน เพื่อสร้างตนเอง ครอบครัว และชุมชนให้เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

4) ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ครอบครัว และชุมชนที่ตนอยู่อาศัย ได้แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความไม่เบียดเบียน เป็นไปเพื่อการสงเคราะห์เกื้อกูล ใส่ใจ ช่วยเหลือแบ่งปัน เพื่อให้ประเทศดำรงอยู่ได้ด้วยความรู้รักสามัคคี

บรรณานุกรม

- ชัยโรจน์ นพเฉลิมโรจน์. (2565). การคิดนวัตกรรมด้วยหลักการทรงงานตามหลักปรัชญาหลังนวยุค. *วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน, 15(2)*, 111-117.
- เมธา ทริมเทพาธิปและคณะ. (2565). “สังคมแห่งการแบ่งปันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน”. *รายงานการวิจัย*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ลักษิกา สมจิตร และปรุทม์ บุญศรีตัน. (2563). การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนตามแนวคิดของมูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ จังหวัดน่าน. *วารสารปณิธาน, 16(2)*, 16-34.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา*. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.). (2559). *หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : สำนักงาน กปร.
- Gendlin, E. T. (1988). Obituary: Carl Rogers (1902–1987). *American Psychologist, 43(2)*, 127–128.
- Luft, J. (1970). *Group processes; an introduction to group dynamics (2 ed.)*. Palo Alto, California : National Press Books.
-